

ՊՈՆՏՈՍԻ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԵՎ ԳՈՒԳԱՐՔԻ ԲԴԵՇԽԱԿԱՆ
ՏՈՀՄԵՐԻ ԱԶԳԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՐՁ

Աքեմենյան տերության սահմանը Կովկասում հասնում էր մինչև Կովկասյան գլխավոր լեռնաշղթա: Հերոդոտոսի վկայությամբ «մինչև այդ լեռը տիրում են պարսիկները, իսկ Կովկասից հյուսիս (ընկած երկիրը) հաշվի չի առնում պարսիկներին»:¹ Աքեմենյան աշխարհակալության համար կենսական անհրաժեշտություն էր ներկայացնում Կովկասյան գլխավոր լեռնաշղթայի լեռնանցքների հսկողությունը, որպեսզի թույլ չտրվի «պարսիկներին հաշվի չառնող» սարմատական և լեռնցի բարբարոս ցեղերի մուտքը աշխարհակալության մեջ մտնող երկրներ: Այդ պատասխանատու գործի իրականացումը պետք է դրված լիներ տեղական սատրապների վրա: Դարիալի լեռնանցքի գոտում դա իրականացնելու էր Հայաստանի սատրապը, իսկ Դերբենդի լեռնանցքի գոտում՝ Մարաստանի սատրապը:

Աքեմենյան աշխարհակալության փլուզման ժամանակ Մարաստանի սատրապն էր Ատրպատը (Ատրոպատես), որը մ.թ.ա. 331թ. Գավգամելայի ճակատամարտին մակերդնացիների դեմ հանել էր ո՛չ միայն իր մարտիկներին (մեդացիներին): Արիանոսի վկայությամբ, «Մեդացիներին առաջնորդում էր Ատրոպատեսը, և մեդացիների հետ մարտակառքով շարված են եղել կադուսիները, աղվանները և շակաշենցիները (Տακαεσίοι)»:² Արիանոսի մեկ ուրիշ վկայության մեջ ևս այս ցեղերի ներկայացուցիչներն հիշատակվում են աքեմենյան բանակի շարքերում³, այսինքն, հաստատվում է այդ ցեղերի Աքեմենյանների հպատակները լինելու փաստը: Աքեմենյան աշխարհակալության կործանումից հետո այդ ցեղերը մնացին Ատրպատի ստեղծած Ատրպատական-Մարաստանի թագավորության տիրապետության տակ, որի թագավորն էլ պետք է իրականացներ Դերբենդի լեռնանցքի գոտու հսկողությունը:

Դարիալի լեռնանցքի գոտու հսկողությունը իրականացրած Հայաստանի սատրապ Երվանդը (Օրոնտես) այդ գործը շարունակել էր նաև Աքեմենյան աշխարհակալության կործանումից հետո, երբ իրեն անկախ թագավոր էր հռչակել⁴: Նա պատմական նախատիպերից մեկն է խորենացիական Վաղարշակ (Անանուն պատմիչի երկում՝ Արշակ) թագավորի, որին են մեր պատմիչները վերագրում Հայաստանի հյուսիսային կողմնակալության ստեղծումը⁵: Այդ կողմնակալությունը բուն հայկական տարածքներից բացի ներառում էր նաև Կուր գետի և Կովկասյան գլխավոր լեռնաշղթայի միջև ձգված տարածքը՝ Դարիալի լեռնանցքի գոտին ներառյալ: Այստեղ էլ որոշ ժամանակ անց ստեղծվել էր վրացական անկախ թագավորությունը՝ կոչված *Քարթլի, Վիրք, Իբերիա*: Ըստ «Վրաց դարձը» միջնադարյան երկի, Վրաց թագավորության հիմնադիր Փառնավազից առաջ այստեղ իշխում էր Արիան-Քարթլի կոչված օտար երկրի արքայազն Ազոն, որին «Թագավորների մասին պատմության» հեղինակ Լեոնտի Մրովելին համարում է մակերդնացի կառավարիչ նշանակված Ալեքսանդր Մակերդնացու կողմից: Ազոյի դեմ ապստամբած և մարտում նրան սպանած Փառնավազը համարվել է Մցխեթի հին իշխողներից վերջինի գարմիկը: Նրա դաշնակիցներն են եղել

¹ Herod., III, 97 (Հերոդոտոս, Պատմություն ինը գրքից, թարգմանությունը Ս. Կրկյաշարյանի, Եր., 1986, էջ 198):

² Arrian, III, 8, 4 (Հ. Մանանդյան, Քննական տեսություն հայ ժողովրդի պատմության, հ. I, Եր., 1944, էջ 105: Ալեքսանդր Մակերդնացի, Եր., 1987, էջ 97):

³ Arrian, III, 11, 4 (Ալեքսանդր Մակերդնացի, էջ 101):

⁴ Հայ ժողովրդի պատմություն, ՀՄՍՀ ԳԱ հրատ., հ. I, Եր., 1971, էջ 505-506:

⁵ Մովսիսի Խորենացու պատմություն Հայոց, Եր., 1981, Բ, ք, Բ, Ժա (այսուհետև՝ Մ. Խորենացի): Լ. Պետրոսյան, Ավանդական Վաղարշակի պատմական ու վիպական նախատիպերի շուրջ, ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ», V, Գյումրի, 2002, էջ 136-142: Նույնի՝ Հայաստանի հյուսիսային կողմնակալությունը ըստ հայ և օտար աղբյուրների, ԳՊՄԻ հանրապետական գիտական նստաշրջանի նյութեր (նվիրվում է Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակին), Գյումրի, 2005, էջ 100-103:

հյուսիսկովկասյան ցեղերը, Էզրիսի (Արևմտյան Վրաստան) կառավարիչ Կուջին և Ասորիստանի թագավորը՝ հանձին որի, ըստ երևույթին, հասկանալու ենք Ասորիք-Ասորեստանի տիրակալ, Մելկյան Անտիոքոս 1-ինին (մ.թ.ա. 281-261թթ.):

Այս իրադարձությունները ներկայացնող վկայությունների վերաբերյալ վրացի պատմաբան Ն. Լոմոնոսին գրում է. «Չնայած որոշ լեզվագետ մանրամասներին (օր., Ալեքսանդրի արշավանքը Քարթլի), այդ վկայությունները պարունակում են մի շարք կոնկրետ ցուցումներ իր Փառնավազի, գործունեության մասին, նրա փոխհարաբերությունների մասին դիադոնոսների (Անտիոքոս 1-ին, Լիսիմաքոս) հետ և այնքան ճիշտ են արտացոլում ընդհանուր պատմական վիճակը, որ հազիվ թե այդ ամբողջ պատմվածքը կարելի է համարել լեգենդ»⁶: Նման կարծիքներ ավելի վաղ արտահայտել էին նաև Գ. Մելիքիշվիլին⁷, Ա.Ի. Բոլտունովան⁸ և ուրիշներ:⁹ Ն. Լոմոնոսին կարծում է նաև, որ Ազոյի և Փառնավազի միջև մղված պայքարը եղել է ներքին պայքար՝ մի կողմից վրացական Մցխեթա-Քարթլիի (Փառնավազի գլխավորած կենտրոնական), իսկ մյուս կողմից Արիան-Քարթլիի (Ազոյի գլխավորած սասայերական - հարավարևմտյան) պետական կազմավորումների միջև:¹⁰ «Հին աշխարհի պատմության» ռուսերեն ակադեմիական հրատարակության II հատորի հեղինակները նշում են, որ Արիան-Քարթլիի թագավորի որդի Ազոն երբ համարվում է Ալեքսանդր Մակեդոնացու մտերիմը՝ «պատմականորեն կատարելապես անհավատալի է»,¹¹ բայց Ն. Լոմոնոսիի նման, նրանք ևս Արիան-Քարթլին որոնում են Հայկական լեռնաշխարհում, աքեմենյան XVIII սատրապությունում, որտեղ, նրանց կարծիքով ևս, իբր թե բնակվում էր «արևելյան նախավրացական» սասայերների ցեղը:¹² Բայց իզուր է Արիան-Քարթլին փնտրվում Հայկական լեռնաշխարհում, որովհետև այդ երկրանվան *Արիան* բաղադրիչը հստակ կերպով մատնացույց է անում Իրանը, որի ժամանակակից անվան հիմքում ընկած է հնագույն իրանական *Արիանա* ձևը: Ընդ որում, Փառնավազին նախորդած կառավարիչի իրանական ծագման իրողությունը հաստատվում է նաև Մ. Խորենացու Մար Աբասին հանգող այն վկայությունների օգնությամբ, որոնցում ևս հիշատակվում է Ալեքսանդր Մակեդոնացին:

Մեր պատմահոր երկում կարդում ենք, որ Հայոց Վաղարշակ արքան «Կովկաս լեռան դեմ հյուսիսի կողմնակալ է նշանակում մեծ և հզոր ցեղը և նահապետության անունը դնում է Գուգարացոց բոլեշխ, որ Դարեհի Միհրդատ նախարարի սերնդից էր, որին Ալեքսանդրը բերելով իշխան նշանակեց Իվերիացոց ցեղից գերիների վրա...»:¹³ Գրաբար բնագրի այս գլխում անանուն մնացած նորանշանակ կողմնակալը ոչ թե Միհրդատի «սերնդից» է, այլ նրա որդին՝ «ի գառակ է Միհրդատայ» (*գալակ*-ը նախ և առաջ «ծնունդ» ու «որդի» է նշանակում, ապա նոր՝ «սերունդ» և այլն):¹⁴ Ժամանակագրության ճշտման առումով ավելի կարևոր են այստեղ հիշատակված անձնավորություններից Դարեհը և Ալեքսանդրը, որոնց շնորհիվ պարզ է դառնում, որ մյուս անձնավորությունների՝ Վաղարշակի, Միհրդատի և նրա կողմնակալ որդու, պատմական նախատիպերը եղել են առաջինների, թեկուզև, կրտսեր ժամանակակիցները: Իսկ որ նրանց և Ալեքսանդր Մակեդոնացու հետ հիշատակված Դարեհը Աքեմենյան վերջին

⁶ Н. Л о м о у р и, *Возникновение древнеиберийского (картлийского) государства, "Проблемы античной культуры", Тб., 1975, стр. 487-488.*

⁷ Г. М е л и к и ш в и л и, *К истории древней Грузии, Тб., 1959, стр. 266-271, 276-283.*

⁸ И. Б о л т у н о в а, *Возникновение классового общества и государственной власти в Иберии, "Вестник древней истории", 1956, N 2, стр. 28-43.*

⁹ "Всемирная история", т. II, М., 1956, стр. 156-157; "История древнего мира. II. Расцвет древних обществ", М., 1989, стр. 385.

¹⁰ Н. Л о м о у р и, *նշվ. աշխ., էջ 491-493:*

¹¹ *История древнего мира", II, стр. 385.*

¹² *Սասայերների հնդեվրոպական-հայկական ծագման մասին տե՛ս Մ. Պետրոսյան, Հացագգիների մշակության և պաշտամունքի արտացոլումը Շարայի ավանդագրույցում, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1981, թիվ 3, էջ 187, 203:*

¹³ *Մ. Խ ո ռ ե ն ց Ի, Բ, ք:*

¹⁴ *Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հ. I, Եր., 1979, էջ 722: Հ. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. II, Եր., 1973, էջ 85:*

արքայից արքան է, կասկած չի կարող:¹⁵ Այս դեպքում Հայաստանի նախկին արեմենյան աստրալ և նորընծա թագավոր Օրոնտես-Երվանդի կողմից նորաստեղծ հյուսիսային կողմնակալությունում կողմնակալ նշանակված Միհրդատի որդին լինելու է վրացական ավանդությունների Ազոն, որը վրացիներին հայտնի է եղել ոչ թե իր իսկական անվամբ, այլ փառաբանական մականվամբ: Նրա իսկական անունը, ինչպես պարզվում է Խորենացու հաջորդ վկայություններից, նույնպես *Միհրդատ* է եղել:

Եթե Խորենացին իր *Ա* գրքի *Չ* գլխում անանուն է բողոքում նորանշանակ Գուգարաց բղեշխին, ապա նույն գրքի *Ժ* ա գլխում նրան ևս *Միհրդատ* է կոչում: Վաղարշակ և Արշակ թագավորներից հետո թագավորած Արտաշեսի առիթով նա գրում է. «Բայց իր Արտաշեսն ուստի կնուսթյան է տալիս ոմն Միհրդատի՝ Վրաց մեծ բղեշխի, որ Դարեհի նախարար Միհրդատի զավակներից էր, որին Ալեքսանդրը նշանակել էր իվերիացիների գերիների վրա, ինչպես առաջ պատմեցինք, և նրան է հավատում հյուսիսային լեռների և Պոնտոսի ծովի կողմնակալությունը»:¹⁶ Այս երկրորդ Միհրդատի որդին ևս, ինչպես կտեսնենք ստորև, Միհրդատ էր կոչվում: Փաստորեն, Մովսես Խորենացուն հայտնի են եղել նույն տոհմի ներկայացուցիչ երեք իրարահաջորդ Միհրդատներ՝ I, II և III: *Միհրդատ* անվան այս տոհմում շատ սիրված լինելը, արդեն որոշակի հիմք է տալիս կապ տեսնելու Դարեհ III-ի Միհրդատ նախարարի և Պոնտոսի արքայատոհմի միջև, որում նույնպես շատ սիրված էր *Միհրդատ* անունը: Այդ կապն ավելի հստակ է դառնում, երբ ի նկատի ենք առնում հետևյալ երկու հանգամանքները: 1. Միհրդատ II-ին *Վրաց մեծ բղեշխ* կոչելով հանդերձ, Մովսես Խորենացին մատնանշում է, որ նրան էր հանձնված «հյուսիսային լեռների և Պոնտոսի ծովի կողմնակալությունը»: 2. Մեկ այլ առիթով մեր պատմահայրը նշում է, որ «երկրորդական գահը» հաջորդ Հայոց թագավոր Տիգրանը «տվել էր իր քրոջ մարդուն՝ Միհրդատին, իսկ Միհրդատի մահից հետո ոչ ոքի չէր տրված, մինչև որ Երվանդը (Երվանդ Վերջին թագավորը) վերադարձրեց Արգամին»:¹⁷ «Երկրորդական գահը» տրվում էր թագավորության մեջ թագավորից հետո երկրորդ ազդեցիկ անձին նրան, ով «երկրորդ թագաորութեանն լիներ»:¹⁸

Միհրդատներից երրորդին հայոց թագավորը գրկել էր ոչ միայն «երկրորդական գահից», այլև նրա հոր գրադեցրած «Վրաց մեծ բղեշխի» պաշտոնից: Կարծում ենք, որ դա կարող էր տեղի ունենալ միայն այն բանից հետո, երբ Ազո-Միհրդատ II-ը սպանվել էր Փառնավազի կողմից, իսկ նրա որդի Միհրդատ III-ը թշնամուն դիմադրելու փոխարեն փախել էր Պոնտոս: Ինչպես Մովսես Խորենացին է վկայում, «Այս ժամանակները Տիգրանի մեջ կասկած է ծագում պատանի Միհրդատի մասին, թե իր քեռորդին (քրոջ որդին) չէ, ուստի նրան ոչ մի իշխանություն չի տալիս, ոչ իսկ նրա աշխարհը՝ Վրաստանը: Միհրդատն արհամարհանք կրելով իր քեռի Տիգրանից՝ ապստամբում է (նրանից) և ապավինում է Կեսարին»:¹⁹ Խորենացու ժամանակագրության մեջ այս դեպքերը մոտ են բերված մեր թվագրությանը: Իրականում դրանք վերաբերում են մ.թ.ա. III դարի առաջին տասնամյակներին, երբ Փառնավազի իշխանության գալու հետևանքով Վիրքից փախստական դարձած պատանի Միհրդատը՝ Միհրդատ III-ը, ի վերջո հիմնադրել էր Պոնտոսի անկախ թագավորությունը:

Ստ. Մալխասյանցի կարծիքով, սրա հայր Միհրդատը «Միհրդատ Չ Եվպատորն է, որ կոչվում է նաև Միհրդատ Մեծ, Պոնտոսի թագավորը»:²⁰ Բայց Միհրդատ VI Եվպատորը (մ.թ.ա. 63-11թթ.) գահակալել է այս իրադարձություններից 200-150 տարի անց: Գ. Սարգսյանը համամիտ լինելով Ստ. Մալխասյանցի հետ, ավելացնում է, որ Կեսարին ապավինած խորենացիական Միհրդատի պատանի որդի Միհրդատն էլ լինելու է Միհրդատ Եվպատորի որդին, որը դիմել էր Հուլիոս Կեսարին:²¹ Այս հարցերի

¹⁵ *Մ ը վ ս ե ս Խ ռ ը ն ն ա ց ի, Հայոց պատմություն, Աշխարհաբար թարգմ. և մեկնաբանությունները Ստ. Մալխասյանցի, Եր., 1981, էջ 483, ծան. 125:*

¹⁶ *Մ. Խ ռ ը ն ն ա ց ի, Բ, ժա:*

¹⁷ *Նույն տեղում, Բ, խդ:*

¹⁸ *Նույն տեղում, Բ, ը, Բ, խդ:*

¹⁹ *Նույն տեղում, Բ, ժը:*

²⁰ *Մ. Խ ռ ը ն ն ա ց ի, Հայոց պատմություն, էջ 486, ծան. 138:*

²¹ *М. Х о р е н а ц и, История Армении, Перевод с древнеармянского языка, введение и примечания Г. Саркисяна, Ер., 1990, стр. 241, пр. 313, стр. 242, пр. 323.*

վերաբերյալ այլ տեսակետ ունեն Ի. Մ. Գյակոնովը, Վ. Գ. Ներոնովան և Ի. Ս. Սվենցիցկայան: Ըստ նրանց, նախկին աքեմենյան XIX սատրապության տարածքում Պոնտական թագավորությունն հիմնադրած անձը պարսկական վերջին սատրապներից մեկի որդին էր՝ Միհրդատ II-ը, որը թագավորել է մ.թ.ա. 300-266թթ. միջև:²² Նախ պոնտական թագավորությունը այդքան վաղ հիմնադրված լինել չէր կարող, ապա՝ Միհրդատ II-ը նույնանում է Վիրքում սպանված Ագոյի հետ: Այսուհանդերձ, նրանք ինչ-որ կապ են տեսնում Ագոյի և պոնտական Միհրդատների միջև:²³ Իսկ այդ կապը մարմնավորողը եղել է Ագոյի (Միհրդատ II-ի) որդին՝ 266թ. առաջ Վիրքը լքած և Պոնտոսի անկախ թագավորությունն հիմնադրած պատանի Միհրդատը (Միհրդատ III-ը): Այս արևելագետների պաշտպանած տեսակետն ավելի մոտ է պատմական իրականությանը, քան մինչ այդ գոյություն ունեցած և պոնտական պաշտոնական տեսակետից եկող վարկածը: Ըստ դրա, Պոնտական թագավորության հիմնադիրն է եղել Քիոս քաղաքի իշխող, Աքեմենյան տոհմից սերած Միհրդատ II (կամ Միհրդատ I-ը, կամ Միհրդատ III-ը), որը նախ ծառայության մեջ է եղել Մակեդոնիայի թագավոր Անտիգոնոս I-ի (մ.թ.ա. 283-240թթ.) մոտ, ապա՝ մ.թ.ա. 281թ. իրեն հռչակել է անկախ թագավոր:²⁴

Պոնտոսի Միհրդատյան արքայատոհմի հիմնադրին պարսիկ են համարում անտիկ դարաշրջանի հեղինակներից սկսած մինչև ժամանակակից ուսումնասիրողները՝ բացառությամբ վրաց պատմաբան Գ. Գոզալիշվիլու, որը փորձել է նրան պոնտական-փոքրասիական ծագում վերագրել:²⁵ Անտիկ շրջանի հեղինակներից Պոլիբիոսը, Դիոդորոսը և ուրիշներ կարծում են, որ Պոնտոսի Միհրդատյանների հեռավոր նախնին եղել է Աքեմենյան գահի հափշտակիչ մոզ Գաուսատային սպանած «Յոթ պարսիկներից» մեկը,²⁶ իսկ Տակիտոսը, Ապպիանոսը և ուրիշներ նրանց սերած են համարում հենց Աքեմենյաններից:²⁷ Ե. Ա. Մոլեր այս հաղորդումների միջև հակասություն չի տեսնում, որովհետև Աքեմենյան թագավորների օրինական կանայք լինում էին միայն դավադիր «Յոթ պարսիկների» սերունդներից:²⁸ Հերոդոտոսի վկայությամբ, «Յոթ պարսիկները» պայմանավորվել էին նաև, որ իրենցից մեկը թագավոր դառնալուց հետո «թագավորը պետք է իր համար կին վերցնի միայն դավակիցներից որևէ մեկի ընտանիքից»:²⁹

Տարակարծություն գոյություն ունի նաև պոնտական արքայատոհմի այս հեռավոր նախնու անվան հարցում: Մովորաբար, նրա անունը չի հիշատակվում, իսկ հիշատակողներից Պոլիբիոսը նրան կոչում է *Մագոն*,³⁰ Ֆլորոսը՝ *Արտաքագես*:³¹ Արքայատոհմի և Պոնտական թագավորության հիմնադիրի (ենթադրյալ Միհրդատ I-ի՝ մ.թ.ա. 302-266թթ.)³² հոր անվան հարցում ևս անտիկ դարաշրջանի հեղինակները տարակարծիք են. նրան կոչում են Արիոբարզան կամ Միհրդատ:³³ Ստեղծված խառնաշփոթից փորձել է զլուխ հանել Ե. Ա. Մոլեր, բայց նրան ևս դա չի հաջողվել՝ Մովսես Խորենացու վկայություններից անտեղյակ լինելու (կամ դրանք անտեսելու) պատճառով: Իսկ Խորենացու հաղորդած տեղեկությունները, ինչպես տեսանք, հնարավորություն տվեցին պարզելու, որ Փառնավազի Վիրքում թագավոր դառնալուց հետո այնտեղից վտարված Միհրդատ III-ը՝ սպանված Միհրդատ II-ի պատանի որդին և Գարեհ III-ի զորավար

²² *История древнего мира, II, стр. 384.*

²³ *Նույն տեղում, էջ 385:*

²⁴ *О. С а в о с т ь я н о в а, Понтийское царство, "Советская историческая энциклопедия", т. 11, М., 1968, стр. 405.*

²⁵ *Г. Г о з а л и ш в и л и, Митридат Понтийский, Тб., 1962, стр. 235.*

²⁶ *P o l y b, V, 43, 2; Diodor. XIX, 40.*

²⁷ *T a c i t., Annal., XII, 18; Appian., Mithr., IX, 112.*

²⁸ *Е. М о л е в, К вопросу о происхождении династии понтийских Митридатидов, "Вестник древней истории", 1983, N 4, стр. 134-135.*

²⁹ *Н е р о д, III, 84 (Հերոդոտոս, էջ 194):*

³⁰ *P o l y b, V, 43, 2.*

³¹ *F l o r, XL, 3, 5.*

³² *Հ. Մ ա ն ա ն դ յ ա ն, Տիգրան II-ը և Հռոմը, Եր., 1940, էջ 17-18: Նույնի՝ Քննական տեսություն հայ ժողովրդի պատմության, հ. I, էջ 98:*

³³ *Е. М о л е в, նշվ. աշխ., էջ 131, 135:*

Միհրդատի (Միհրդատ I) թոռը, հաստատվել էր Պոնտոսում և հիմնադիրը դարձել պոնտական Միհրդատյան արքայատոհմի ու Պոնտոսի անկախ թագավորության: Նրա պապ Միհրդատ I-ից էր սերում նաև Գուգարաց բյուզնդների տոհմը:

О РОДСТВЕ ДИНАСТИЙ ПОНТИЙСКИХ ЦАРЕЙ И ГУГАРКСКИХ БДЕШХОВ

___*Резюме*___

___*Л. Петросян*___

После крушения Ахеменидской державы, районы Восточнопонтйских гор и северного Закавказья с Дарьяльским проходом находились под контролем независимого армянского царства Ервандуниев (Ервандидов, Оронтидов). Царь Ерванд, один из исторических прототипов легендарного царя Валаршака (у Мовсеса Хоренаци), организовал там наместничество, во главе которого стал Митридат – сын одноименного военачальника последнего Ахеменида - Дария III.

По-нашему мнению, именно этот Митридат в “Картлис цховреба” (“История Грузии”) был ласкательно назван Азо. Он был низложен и убит основателем независимого грузинского царства (Картли, Иберия) Фарнавазом в 70-ых годах III в. до н. э. Сын этого (второго) Митридата, тоже Митридат, бежал в горные районы Понта, где впоследствии стал основателем Понтийского царства Митридатидов.

Первый из упомянутых Митридагов, по Мовсесу Хоренаци, был предком не только понтийских царей, но и гугаркских (гогаренских) бдешхов.